

КОМУНІКАЦІЯ ЯК ГОЛОВНИЙ КОМПОНЕНТ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ

COMMUNICATION AS THE MAIN COMPONENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE FOR FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ART IN THE PROCESS OF STUDYING THE DISCIPLINES OF THE HUMANITARIAN CYCLE

Вивчено поняття комунікації як головного компонента комунікативної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу. Розкрито сутність формування комунікативної компетентності. Визначені сучасні погляди вчених на опанування комунікації як засобу комунікативного спілкування.

Ключові слова: комунікація, комунікативна компетентність, формування, компетентнісний підхід, спілкування.

Изучено понятие коммуникации как главного компонента коммуникативной компетентности у будущих учителей музыкального искусства в процессе изучения дисциплин гуманитарного цикла. Раскрыта сущность формирования коммуникативной компетентности. Определены современ-

ные взгляды ученых на овладение коммуникацией как способом коммуникативного общения.

Ключевые слова: коммуникация, коммуникативная компетентность, формирование, компетентностный подход, общение.

Studying of the concept of communication as a key component of communicative competence in future music teacher in the process of studying subjects of humanitarian cycle. The essence of formation of communicative competence was disclosed. Contemporary opinions of scientists about acquirement of the communication as means of communicative communication have been defined.

Key words: communication, communicative competence, formation, competent approach, converse.

УДК 37.01/.09

Вороненкова Т.О.,
викладач

Бахмутського коледжу мистецтв імені Івана Карабця, аспірант кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти Донбаського державного педагогічного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У контексті глобалізації на одне з перших місць виходить культурна інтеграція, тому висуваються більш жорстокі вимоги до всіх компетентностей молодого фахівця, в тому числі й комунікативної. Сучасна освіта, відповідно до програми ЗНО, вимагає від учнів і студентів професійних (професійно-технічних) навчальних закладів для здобуття освітньо-наукового та освітньо-творчого рівнів вищої освіти підвищення рівня володіння українською мовою та літературою й іноземними мовами на рівні В2. При цьому робиться значущий акцент на вивчення дисциплін гуманітарного циклу з спрямованістю їх на оволодіння міжкультурною і комунікативною компетентностями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що вітчизняні науковці по-різному визначають зміст і сутність комунікативної компетентності у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу, зокрема, тлумачення дефініції «комунікація» в працях Ф. Бацевич, Д. Дуцика, Ю. Лотмана Г. Почепцова, О. Семенюк, Ф. Шаркова, Г. Якобсона та ін. Проблема компетентнісного підходу як складова частина компетенції у вищій освіті досліджена педагогами та психологами (І. Бех, Н. Бібік, Є. Барбіна, Ю. Ємельянов, М. Заброцький, І. Зимня, О. Казарцева, О. Леонтьєв, А. Хуторський); лінгвістами (Н. Бабиц, Н. Голуб, С. Єрмоленко, О. Караман, Л. Мацько, О. Семенюк тощо). Формуванню комунікативної компетентності приділили увагу вчені та дослідники Н. Волкова, Н. Бібік, Н. Голуб, М. Греб, А. Нікітіна, М. Оліяр, Н. Сіранчук тощо. Особливості формування кому-

нікативної компетентності майбутніх фахівців досліджували О. Гриценко, І. Гуменна, Н. Калашник, О. Ковтун, О. Максимов, В. Різун, Ю. Фінклер, І. Черних, В. Шкляр та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Необхідно дослідити та проаналізувати сутність комунікації як головного компонента комунікативної компетентності, тлумачення компетентнісного підходу, розкрити його роль і сутність цих понять, які визначені вітчизняними та зарубіжними науковцями.

Мета статті – розкрити зміст і сутність комунікації як головного компонента комунікативної компетентності, тлумачення поняття «компетентнісний підхід».

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день в науці існує близько сотні визначень дефініції «комунікації». У 70-х роках ХХ ст. Ф. Данс у статті про поняття комунікації зафіксував 95 дефініцій і згрупував їх у 15 категорій [11]. Польська дослідниця Х. Валінська де Хекбейл у 1975 році у своїй науковій праці «Поняття комунікації в американській теорії масової комунікації» [13] зафіксувала понад 200 дефініцій, які знайшла в американській літературі, і виділила в них 18 семантичних (значеннєвих) категорій. Польський комуніколог Т. Гобан-Клас у своєму підручнику «Засоби масової комунікації і масова комунікація» наводить сім типових визначень комунікації [12]: комунікація як трансмісія (трансляція, передача) інформації, ідей, емоцій, умінь; комунікація як розуміння інших, коли ми й самі прагнемо, щоб нас зрозуміли (комунікація як порозуміння); комунікація як

вплив за допомогою знаків і символів на людей; комунікація як об'єднання (творення спільноти) за допомогою мови чи знаків; комунікація як взаємодія за допомогою символів; комунікація як обмін значеннями між людьми, які мають спільне в сприйманні, прагненнях і позиціях; комунікація як складник суспільного процесу, який виражає групові норми, здійснює громадський контроль, розподіляє ролі, досягає координації зусиль тощо.

З філософської точки зору комунікація розглядається як спілкування, входження у взаємини на основі різних засобів людської взаємодії. Комунікація є економічним, політичним, інформаційним та іншими способами взаємин між людьми, на відміну від діалогу, який здебільшого передбачає живу людську участь у спілкуванні. Розглядаючи цей термін у східноєвропейській філософії, можемо відмітити, що комунікація постає явищем технізованим, знеособленим, позбавленим присутності живої людини, тому тут переважають поняття діалогу та спілкування [8, с. 86–87].

Компетентнісний підхід є продуктивним, оскільки спрямований на розвиток мовлення студентів, також означений підхід є динамічним і відкритим для подальшого вдосконалення і розвитку. Впровадження компетентнісного підходу в практику навчання зміщує акценти із засвоєння знань на здобуття досвіду самостійного розв'язання проблем, що стає основою всього освітнього процесу.

А тим часом компетентнісний підхід досить складний у розробленні й оцінці, тому системно не запроваджений на всіх освітніх рівнях. Впровадження компетентнісного підходу залишається проблемою, що проявляється як у розумінні його методологічного характеру, так і в здійсненні практичного його застосування. Запропоновані в нових освітніх стандартах компетентності є продуктом суб'єктивної колективної праці, що не пройшов ні експертної оцінки, ні процедури вимірювання. Зберігаються певні складнощі в реалізації цього підходу й тому, що необхідною стає зміна методів роботи викладачів, оцінки навчання, а також засобів забезпечення якості. Отже, сучасна психологопедагогічна наука має дати відповідь на виклики суспільства не тільки через осмислення й оцінку понять компетентнісного підходу, але й через розроблення чітких методологій з вимірювання, формування та розвитку компетентностей, а також технологій, чітко спрямованих на системне впровадження компетентнісного підходу в загальноосвітню і вищу школу.

Аналізуючи зміст поняття «комунікація» в науковому просторі, ми можемо сказати, що багато науковців та вчених ототожнюють поняття «комунікація» і «спілкування». Саме такої точки зору дотримуються відомі психологи та філософи Л. Виготський, В. Курбатов, О. Леонтьєв. На основі історико-лінгвістичного аналізу значень цих тер-

мінів український дослідник Ю. Прилюк доходить висновку, що етимологічно і семантично терміни «комунікація» та «спілкування» також тотожні. Аналогічної думки дотримуються і відомі зарубіжні вчені Т. Парсонс та К. Черрі.

Аналізуючи науково-філософські праці, можемо стверджувати, що деякі вчені, навпаки, розділяють ці два поняття – «комунікація» і «спілкування». Так, відомий вітчизняний філософ М. Каган у своїй праці «Світ спілкування: Проблема міжсуб'єктних стосунків» (1988) дає чітке пояснення термінів, яке дає змогу розрізнити ці два терміни. Комунікація і спілкування різняться між собою у двох істотних аспектах, – стверджує філософ. По-перше, якщо «спілкування має і практичний, матеріальний, і духовний, інформаційний, і практично-духовний характер», то «комунікація <...> є суто інформаційним процесом – передаванням тих або інших повідомлень» [3, с. 144–145]. Відповідно до його судження ми можемо розглядати другу відмінність, яка стосується самого способу зв'язку взаємодіючих систем. Спілкування як таке являє собою суб'єкт-суб'єктну взаємодію. Комунікація ж у точному її розумінні – це «інформаційний зв'язок суб'єкта з тим або іншим об'єктом – людиною, твариною, машиною» [3, с. 145]. Отримувач інформації повинен її сприйняти, зрозуміти правильно, добре засвоїти і взяти до виконання.

На відміну від цього, у спілкуванні «немає відправника й одержувача повідомлень – є співрозмовники, співучасники спільної справи» [3, с. 146]. Якщо в комунікації інформація подається в односторонньому напрямку, а отже, її кількість неухильно зменшується, то в спілкуванні інформація циркулює між рівноправними активними учасниками спілкування і не зменшується, а збільшується, збагачується. М. Каган стверджує, що мета спілкування – це «не обмін інформацією <...> а <...> пошук деякої спільної позиції» [3, с. 147], творення спільності людей, «залучення суб'єкта до суб'єкта». Комунікація, на думку М. Кагана, монологічна, а спілкування – діалогічне [3, с. 150].

Вчений Ф. Бацевич розглядає поняття «спілкування» як більш узагальнене, а «комунікація» – як конкретне, що позначає лише один із типів спілкування. Дослідник стверджує, що термін спілкування є «сукупністю зв'язків і взаємодій людей, суспільств, суб'єктів (класів, груп, особистостей), в яких відбувається обмін інформацією, досвідом, уміннями, навичками й результатами діяльності» [1, с. 27]. Ф. Бацевич розглядає поняття «комунікація» як «комплексне поняття, яке охоплює всі можливі типи процесів взаємозв'язку і взаємодії людей: інформаційний (обмін інформацією), інтерактивний (зв'язки і впливи учасників) і перцептивний (сприйняття органами чуттів)» [1, с. 27]. Вчений стверджує, що комунікація є «смысловим та ідеально змістовим аспектом соціальної вза-

ємодії; обмін інформацією в різноманітних процесах спілкування» [1, с. 28].

У лінгвістиці поняття «комунікація» тлумачиться по-різному: як технічний процес обміну значеннями або інформацією між індивідами; як соціальна комунікація, спілкування між людьми та іншими соціальними суб'єктами; як засіб спільної системи символів або кодів; як зв'язок за допомогою технічних засобів; як певна система, за допомогою якої забезпечується сполучення між віддаленими об'єктами. Основний засіб комунікації – це мова (вербальна, словесна), яка забезпечує обмін інформацією між індивідами, індивідом та суспільством, групами індивідів, навіть комунікацію із собою. Комунікація є вербальною (словесною) і невербальною (мова жестів, рухів, об'єкти й атрибути навколишнього середовища тощо). Як вербальну мовну комунікацію, яка використовується для створення, обміну та інтерпретації повідомлень комунікантами за допомогою мови як коду та позамовних кодів з метою досягнення змін у поведінці чи свідомості адресата, необхідних для спільної діяльності, трактує дослідник О. Семенюк [6].

Крім ототожнення двох понять – «комунікація» і «спілкування», деякі вчені та дослідники мають інші точки зору. У межах даного підходу іншої точки зору, протилежної попереднім, дотримується О. Соколов. На його думку, спілкування – це одна з форм комунікативної діяльності. В основі виділення цих форм лежать цільові установки партнерів по комунікації. Вчений виділяє три варіанти відносин учасників комунікації: 1) суб'єкт-суб'єктні відносини у вигляді діалогу рівноправних учасників. Ця форма комунікації і є спілкуванням; 2) суб'єкт-об'єктні відносини, які властиві комунікаційній діяльності у формі управління, коли комунікатор розглядає реципієнта як об'єкт комунікативного впливу й засобу досягнення своєї мети; 3) об'єкт-суб'єктні відносини, властиві комунікаційній діяльності у формі наслідування, коли реципієнт цілеспрямовано обирає комунікатора як зразок для наслідування, а останній при цьому може навіть не усвідомлювати своєї участі в комунікаційному акті.

Можемо зробити висновок, що типовим способом реалізації комунікативного спілкування, на думку О. Соколова, є діалог двох співрозмовників, а управління і наслідування – монолог в усному, письмовому або поведінковому акті. У даному підході комунікація розглядається як поняття, що набагато ширше, ніж спілкування [7, с. 24–25].

У праці професора Г. Почепцова розкривається термін «комунікація» як процеси перекодування вербальної сфери в невербальну та невербальної у вербальну, вважаючи, що комунікація допомагає посилити диспозиції, що існують у суспільстві, роблячи неявне явним. Дослідник вважає, що комунікацію можна розглядати як інтенсифі-

кацію наявних комунікативних інтенцій, їх перехід у більш технологічну форму, під якою розуміють досягнення прогнозованого результату, на відміну від випадкового процесу [5].

Р. Якобсон, відомий вчений, визначив термін «комунікація» як процес передачі інформації між людьми за допомогою знакових систем (символів) [10, с. 199]. Дослідник Ю. Лотман вважає, що комунікація – це переклад тексту з мови мого «я» на мову твого «ти». Дослідник стверджує, що передача інформації потребує певних умінь та навичок, зокрема, досконалого знання «мови» співрозмовника й практичного вміння перекладати текст із мови свого «я» на мову свого «ти» [4].

На думку дослідника Ф. Шаркова, поняття «комунікація» складається із трьох аспектів: по-перше, комунікація – це засіб зв'язку будь-яких об'єктів матеріального та духовного світу; по-друге, це спілкування, в процесі якого люди обмінюються інформацією; по-третє, під комунікацією розуміють передачу та масовий обмін інформацією з метою впливу на суспільство та його складові частини [9, с. 178].

У своїх працях дослідник Д. Дуцик розглядає дефініцію «комунікація» під різними кутами зору й визначає чотири головні значення даного поняття: 1) узагальнене, за якого комунікація розглядається як «спосіб зв'язку будь-яких об'єктів матеріального та духовного світу»; 2) технічне, тобто як «шлях зв'язку одного місця з іншим, засіб передачі інформації та інших матеріальних і духовних об'єктів з одного місця в інше»; 3) біологічне, широко використовуване в етології під час вивчення сигнальних способів зв'язку тварин, птахів, комах тощо; 4) соціальне, за якого комунікація використовується «на позначення та для характеристики багаточисельних зв'язків та відносин, які виникають у людському суспільстві» [2, с. 52].

Висновки. Проаналізувавши літературу, присвячену дослідженню проблеми комунікативної компетентності майбутнього викладача, ми зробили висновок, що комунікація: технічний процес обміну значеннями або інформацією між індивідами; соціальна комунікація, спілкування між людьми та іншими соціальними суб'єктами; засіб спільної системи символів або кодів; зв'язок за допомогою технічних засобів; певна система, за допомогою якої забезпечується сполучення між віддаленими об'єктами.

Отже, більшість науковців сходяться на думці, що комунікація викладача – це комплексне поняття, яке охоплює всі можливі типи процесів взаємозв'язку і взаємодії людей: інформаційний (обмін інформацією), інтерактивний (зв'язки і впливи учасників) і перцептивний (сприйняття органами чуттів). Проте компетентнісний підхід є продуктивним, оскільки спрямований на розвиток мовлення студентів, також означений підхід є

динамічним і відкритим для подальшого вдосконалення і розвитку. Впровадження компетентнісного підходу залишається проблемою, що проявляється як у розумінні його методологічного характеру, так і у здійсненні практичного його застосування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.: Академія, 2004. 344 с.
2. Дуцик Д.Р. Політична журналістика. К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. 138 с.
3. Каган М.С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений. М.: Политиздат, 1988. 319 с.
4. Лотман Ю.М. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история. М., 1996. 464 с.
5. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации. М.: Реал-бук, К.: Ваклер, 2001. 656 с.
6. Семенюк О.А., Паращук В.Ю. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Л.: ВЦ «Академія», 2010. 240 с.
7. Соколов АВ. Введение в теорию социальной коммуникации. СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2002. 461 с.
8. Тлумачний словник філософських термінів. Л.: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2009. 264 с.
9. Шарков Ф.И. Основы теории коммуникации: учебник для вузов. М.: ИД «Социальные отношения», Изд-во «Перспектива», 2003. 248 с.
10. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика. *Структурализм: «за» и «против»*. М., 1975. С. 193–230.
11. Dance F. The Concept of Communication. *Journal of Communication*. 1970. № 20. P. 201–210.
12. Goban-Klas T. Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu. Warszawa, Kraków: Wydawnictwo naukowe PWN, 1999. 336 s.
13. Walińska de Hackbeil H. Pojęcie “komunikacja” w amerykańskiej teorii komunikacji społecznej: автореф. дис. ... докт. Uniwersytet Wrocławski, 1975. 36 с.